

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства імені Костянтина Немця

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В.о. декана факультету
геології, географії, рекреації і туризму

Катерина КРАВЧЕНКО

“ 28 ” вересня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

рівень вищої освіти	<u>перший (бакалаврський)</u>
галузь знань	<u>10 Природничі науки</u>
спеціальність	<u>106 Географія</u>
освітня програма	<u>Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток; Географія рекреації та туризму</u>
вид дисципліни	<u>за вибором</u>
факультет	<u>геології, географії, рекреації і туризму</u>

2025 / 2026 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

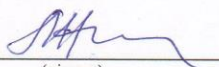
«27» серпня 2025 року, протокол № 12

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Юрій КАНДИБА, канд. геогр. наук, доцент, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця

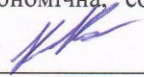
Протокол від «27» серпня 2025 року № 11

Завідувач кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця

(підпис) Людмила НЕМЕЦЬ

Програму погоджено з гарантами освітньо-професійних програм:

Гарант освітньо-професійної програми «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток»

(підпис) Катерина КРАВЧЕНКО

Гарант освітньо-професійної програми «Географія рекреації та туризму»

(підпис) Юлія ПРАСУЛ

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол від «27» серпня 2025 року № 7

Голова науково-методичної комісії факультету геології, географії, рекреації і туризму

(підпис) Юлія ПРАСУЛ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «**Економічна і соціальна географія України**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки **бакалавра**

спеціальності **106 Географія**

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: глибоке і всебічне суспільно-географічне вивчення території України, формування знань про її суспільно-географічне положення, природно-ресурсний потенціал, населення і господарство.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- охарактеризувати суспільно-географічне положення України;
- визначити геополітичні та гео економічні пріоритети України;
- проаналізувати динаміку чисельності, природний та механічний рух населення України, особливості його розселення, етнічного та релігійного складу, трудоресурсний потенціал та основні риси ринку праці;
- проаналізувати запаси природних ресурсів України з точки зору раціонального природокористування;
- дати загальну характеристику національної економіки України, проаналізувати особливості її галузевої і територіальної структури, рівень соціально-економічного розвитку;
- проаналізувати чинники формування і функціонування, сучасний стан, територіальну організацію, проблеми та перспективи розвитку секторів національної економіки України;
- розкрити особливості зовнішньоекономічних зв'язків України, проаналізувати їх географію.

1.3. Кількість кредитів – 5

1.4. Загальна кількість годин – 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	3-й
Семестр	
5-й	5-й
Лекції	
32 год.	18 год.
Практичні, семінарські заняття	
48 год.	6 год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
70 год.	126 год.
у тому числі індивідуальні завдання	
-	

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна:

Загальні компетентності:

ЗК02. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК05. Здатність аналізувати склад і будову геосфер на різних просторово-часових масштабах; вивчати суспільно-територіальні системи різних ієрархічних рівнів.

СК12. Здатність до системного географічного мислення.

СК13. Здатність проводити дослідження регіонального розвитку та різних аспектів територіальної організації суспільства.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна:

ПР04. Аналізувати географічний потенціал території.

ПР09. Аналізувати склад і будову природних і соціосфер на різних просторово-часових масштабах; вивчати суспільно-територіальні системи різних ієрархічних рівнів, досліджувати особливості регіонального соціально-економічного розвитку.

ПР10. Знати цілі сталого розвитку та можливості своєї професійної сфери для їх досягнення, в тому числі в Україні.

ПР13. Володіти базовими знаннями з економічної та соціальної географії України і світу.

ПР15. Аналізувати різні аспекти територіальної організації життєдіяльності суспільства.

ПР16. Проводити аналіз регіонального розвитку та давати оцінку регіонального потенціалу.

1.8. Пререквізити: Вступ до фаху, Основи суспільної географії, Економічна географія, Географія населення та розселення.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНИ. НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ. ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ

Тема 1. Суспільно-географічне положення та адміністративно-територіальний устрій України

Економіко-географічне положення України. Розміри території, її конфігурація і компактність з точки зору соціально-економічного розвитку. Кордони України, їх зміни протягом ХХ ст. й дотепер. Геополітичне положення України. Адміністративно-територіальний устрій, етапи його формування.

Тема 2. Населення України

Демографічна ситуація в Україні. Кількість населення та її динаміка. Природний рух населення. Статевовіковий склад населення. Середня тривалість життя. Механічний рух населення. Географія міграційних потоків.

Розселення населення України. Особливості розселення населення. Територіальні відмінності густоти населення. Міське і сільське населення. Урбанізація, її регіональні відмінності. Класифікація міст України за людністю. Типи міст за містоутворюючими

функціями. Міські агломерації. Типи сільських поселень за людністю. Основні типи сільського розселення і фактори, які впливають на них.

Етнічний, мовний релігійний склад населення України. Особливості українського етногенезу. Етнічний склад населення та його територіальні відмінності. Українська діаспора у світі. Мовний склад населення. Релігійний (конфесійний) склад населення.

Трудові ресурси і працересурсний потенціал України. Структура та особливості трудових ресурсів України. Рівень забезпеченості трудовими ресурсами регіонів України та фактори, які впливають на цей процес. Структура зайнятості економічно активного населення та її сучасні тенденції. Рівень зайнятості трудових ресурсів в окремих регіонах України.

Тема 3. Природно-ресурсний потенціал України

Вплив природних умов і ресурсів на територіальну організацію господарства країни. Рівень забезпеченості господарства України природними ресурсами. Структура та характеристика окремих компонентів ПРП. Регіональні відмінності в забезпеченні ПРП.

Мінерально-сировинні ресурси: паливні, рудні, нерудні. Вугільні басейни. Нафтогазоносні провінції та області. Залізо- і марганцеворудні басейни. Запаси руд кольорових металів. Нерудна сировина для хімічної, металургійної і будівельної промисловості. Регіони з найбільш високим рівнем забезпеченості мінеральною сировиною.

Потенціал водних ресурсів, рівень забезпеченості ними господарства у різних регіонах України. Земельні ресурси, структура землекористування. Природна і економічна оцінка лісових ресурсів, головні райони їх розміщення. Фауністичні ресурси та їх структура. Природно-рекреаційний потенціал, його регіональні особливості. Географічні проблеми раціонального природокористування.

РОЗДІЛ 2. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ

Тема 1. Розвиток національної економіки України у пострадянський період

Розвиток економіки України у 90-х роках ХХ ст. Причини економічної кризи. Розвиток економіки України у ХХІ ст. Секторальна структура економіки України на сучасному етапі її розвитку. Сучасне соціально-економічне становище України.

Тема 2. Сільське господарство. Харчова промисловість України

Поняття «АПК». Основні галузі АПК. Значення розвитку АПК як одного з пріоритетних комплексів економіки України. Основні економічні показники функціонування АПК країни.

Сільське господарство. Особливості розвитку і розміщення, форми господарювання, галузі спеціалізації. Земельний фонд країни та його структура. Структура сільськогосподарських угідь.

Рослинництво. Зернове господарство країни як основа землеробства. Посівні площі, урожайність, валовий збір зерна. Географія головних зернових та круп'яних культур, особливості їх вирощування. Географія найважливіших технічних культур України. Географія овочівництва, виноградарства, плодово-ягідних культур, картоплярства, баштанництва, кормових культур.

Тваринництво України. Кормова база та її особливості. Зміна характеру кормової бази з півночі на південь. Географія головних галузей тваринництва: скотарство, свинарство, птахівництво. Географія другорядних галузей: вівчарство, конярство, звірівництво, ставкове рибництво, кролівництво, шовківництво.

Основні елементи територіальної структури сільського господарства України. Економіко-географічна характеристика сільськогосподарських зон України: Поліська, Лісостепова, Степова; азональні зони Криму і Карпат, Південного Берега Криму. Особливості розвитку і спеціалізації приміських АПК.

Переробні галузі АПК, галузі харчової промисловості України. Значення, структура та особливості розвитку і розміщення основних галузей харчової промисловості: борошномельно-круп'яна, макаронна, кондитерська, цукрова, крохмало-паточна, м'ясна, молочна, олійно-жирова, плодово-овочева, виноробна, спиртово-горілчана, пивоварна, тютюнова, рибна та інші.

Тема 3. Паливна промисловість та електроенергетика України

Галузева структура паливно-енергетичного комплексу.

Паливна промисловість. Вугільна промисловість. Економічна характеристика головних вугільних басейнів. Проблеми вугільної промисловості та шляхи їх вирішення.

Нафтова промисловість. Економічна характеристика головних районів видобутку нафти. Запаси, видобуток і споживання нафти. Головні джерела надходження нафти в Україну. Проблеми і перспективи розвитку галузі. Головні нафтопереробні підприємства України.

Газова промисловість. Економічна характеристика основних районів видобутку газу. Запаси, видобуток і споживання газу. Перспективи розвитку галузі.

Видобуток і використання торфу та горючих сланців. Уранова промисловість.

Електроенергетика. Типи електростанцій України та їх частка у виробництві електроенергії. Головні споживачі електроенергії. Райони з високим рівнем концентрації виробництва електроенергії.

Теплова енергетика. Географія головних ТЕС та проблеми розвитку галузі.

Гідравлічні електростанції. Географія найбільших ГЕС та ГАЕС. Проблеми та перспективи гідроенергетики.

Атомна енергетика України. Проблеми та перспективи використання атомної енергії.

Використання нетрадиційних енергоносіїв. Територіальне розміщення вітрових, сонячних електростанцій.

Найбільш потужні ЛЕП. Проблеми та перспективи енергетики України.

Тема 4. Металургія України

Чорна металургія. Значення чорної металургії в економіці України. Виробнича структура галузі. Типи підприємств. Фактори розвитку та особливості територіальної структури галузі. Річне виробництво сталі в Україні та її місце серед головних країн світу за виробництвом чорних металів. Експортний потенціал галузі.

Економічна характеристика сировинних ресурсів чорної металургії: руд чорних металів, коксівного вугілля та інших допоміжних матеріалів. Географія їх видобутку та первинної переробки.

Економіко-географічна характеристика трьох металургійних районів України: Донбас, Придніпров'я, Приазов'я. Підприємства бездоменної металургії. Проблеми і перспективи чорної металургії України.

Кольорова металургія. Значення галузі в економіці України. Структура галузі. Особливості розвитку і розміщення підприємств кольорової металургії. Географія головних галузей кольорової металургії: алюмінієвої, титаномангнієвої, цинкової, феронікелевої, ртутної, виробництва дорогоцінних та тугоплавких металів.

Значення для України виробництва вторинних кольорових металів, основні центри їх виробництва.

Тема 5. Машинобудування України

Значення машинобудування для економіки країни. Чинники розвитку галузі. Особливості структури машинобудування України. Особливості розміщення машинобудування. Регіони з найбільш розвиненим машинобудуванням.

Важке машинобудування: структура, головні принципи розміщення підприємств та їх географія.

Транспортне машинобудування: чинники розміщення і географія галузей. Головні центри виробництва продукції ВПК. Співробітництво з іншими країнами.

Сільськогосподарське машинобудування: чинники розміщення, географія головних виробництв.

Верстатобудування, приладобудування, електротехнічне машинобудування. Фактори розвитку і розміщення. Географія головних центрів виробництва їх продукції.

Інші галузі машинобудування.

Значення подальшого розвитку вітчизняного машинобудування. Необхідність підвищення питомої ваги високотехнологічних галузей у структурі промисловості України.

Тема 6. Хімічна промисловість України

Хімічна промисловість. Значення галузі та основні чинники розвитку, особливості структури, сучасні тенденції розвитку. Особливості розміщення по території країни, райони з найбільш високим рівнем концентрації хімічної промисловості.

Неорганічна хімія. Сировинні ресурси та географія виробництва мінеральних добрив, соди, сірчаної кислоти та іншої продукції.

Органічна хімія. Сировинні ресурси та географія виробництва синтетичних смол і пластмас, хімволокна, гумотехнічних виробів. Хіміко-фармацевтична промисловість. Парфумерно-косметична промисловість. Лакофарбова промисловість.

Проблеми та перспективи розвитку хімічної промисловості України.

Тема 7. Лісова промисловість. Промисловість будівельних матеріалів України

Структура ЛВК, головні райони лісів України. Породний склад лісів України.

Механічна переробка деревини. Географія лісопильного виробництва, меблева промисловість, виробництво сірників, виробництво будматеріалів з деревини, фанерне виробництво і виробництво ДВП та ДСП.

Хімічна переробка деревини. Географія целюлозно-паперового виробництва, лісохімічне і гідролізне виробництво.

Промисловість будівельних матеріалів України. Значення галузі, галузева структура, основні чинники розвитку. Сировинна база, особливості розміщення галузі по території країни. Проблеми та перспективи розвитку промисловості будівельних матеріалів України.

Тема 8. Легка промисловість України

Значення, структура, особливості розвитку та розміщення. Текстильна промисловість як головна галузь легкої промисловості, її структура, сировинна база та виробництво тканин. Регіони з найвищим рівнем розвитку текстильної промисловості. Інші галузі легкої промисловості: швейна, трикотажна, шкіряно-взуттєва, килимова, хутряна, галантерейна.

Тема 9. Сфера послуг України. Транспорт

Значення транспорту для функціонування економіки країни і забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків. Основні показники роботи основних видів транспорту. Структура транспорту; особливості розміщення по території країни, частка окремих видів транспорту у вантажо- і пасажирообігу.

Залізничний транспорт, його техніко-економічні особливості. Загальна протяжність, густота залізниць на території України. Основні вантажі, які перевозять залізницями. Найважливіші напрямки вантажоперевезень. Географія магістральних залізниць України. Міжнародні залізниці, які проходять через територію країни. Головні залізничні вузли. Взаємодія залізничного транспорту з іншими видами транспорту.

Автомобільний транспорт, його значення, техніко-економічні переваги. Загальна протяжність автошляхів. Регіони, найбільш забезпечені автошляхами. Найважливіші автомагістралі України. Взаємодія з іншими видами транспорту. Головні автомобільні вузли. Структура вантажоперевезень.

Водний транспорт. Техніко-економічні переваги водних видів транспорту. Протяжність річкових транспортних шляхів. Використання річок України для зовнішньоекономічних зв'язків. Структура вантажоперевезень. Головні річкові порти. Морський транспорт, його значення для міжрайонних перевезень і зовнішньоекономічних зв'язків. Використання паромних переправ. Головні пароплавства. Головні морські порти. Структура внутрішніх і зовнішніх вантажоперевезень.

Авіаційний транспорт. Основні напрямки повітряних шляхів. Головні аеропорти України. Зв'язки з зарубіжними країнами. Перспективи розвитку мережі аеропортів.

Трубопровідний транспорт, його техніко-економічні переваги. Загальна протяжність магістральних трубопроводів. Газопроводи та їх протяжність. Трансконтинентальні газопроводи, які проходять через територію України. Нафтопроводи та їх протяжність. Трансконтинентальні нафтопроводи. Продуктопроводи.

Значення міжнародних транспортних коридорів (МТК) для розвитку економіки України, диверсифікації енергоносіїв, подальшої інтеграції країни в світове господарство. Дільниці МТК, які проходять через територію України.

Тема 10. Зовнішньоекономічні зв'язки України

Товарна структура експортно-імпортних операцій, тенденції її змін. Географічна структура експорту та імпорту, головні торговельні партнери країни. Проблеми використання експортного потенціалу України, перспективи його нарощування. Міжнародна торгівля послугами України. Міжнародні транспортні, інформаційні електронні, технологічні послуги. Міжнародний туризм. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами України, експорт та імпорт послуг за видами діяльності, головні партнери України у зовнішній торгівлі послугами.

Тема 11. Туризм. Освіта. Наука. Культура. Охорона здоров'я.

Туризм як складник національної економіки, його види. Чинники розвитку туризму в Україні. Туристична інфраструктура. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні. Туристичні райони в Україні.

Особливості розміщення фінансових установ в Україні. Роль науки й освіти у суспільстві. Найвідоміші освітні і наукові центри в Україні. Аутсорсинг інформаційних технологій. Україні. Найвідоміші центри медичного обслуговування, лікувально-оздоровчого туризму в Україні.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Суспільно-географічне положення. Населення. Природно-ресурсний потенціал України												
Тема 1. Суспільно-географічне положення та адміністративно-територіальний устрій України	13	2	6			5	11	2				9
Тема 2. Населення України	20	6	8			6	13	2	1			10
Тема 3. Природно-ресурсний потенціал України	14	2	6			6	13	2	1			10
<i>Разом за розділом 1</i>	<i>47</i>	<i>10</i>	<i>20</i>			<i>17</i>	<i>37</i>	<i>6</i>	<i>2</i>			<i>29</i>
Розділ 2. Національна економіка України												
Тема 1. Розвиток національної економіки України у пострадянський період	6	2				4	11	2				9
Тема 2. Сільське господарство. Харчова промисловість України	15	4	6			5	12	2	1			9

Тема 3. Паливна промисловість та електроенергетика України	11	2	8			5	11	1	1			9
Тема 4. Металургія України	11	2				5	11	1	1			9
Тема 5. Машинобудування України	11	2	8			5	10	1				9
Тема 6. Хімічна промисловість України	11	2				5	10	1				9
Тема 7. Лісова промисловість. Промисловість будівельних матеріалів України	6	1				5	9					9
Тема 8. Легка промисловість України	5	1				4	8					8
Тема 9. Сфера послуг України. Транспорт	10	2	6			5	11	2				9
Тема 10. Зовнішньоекономічні зв'язки України	10	2				5	12	2	1			9
Тема 11. Туризм. Освіта. Наука. Культура. Охорона здоров'я	7	2				5	8					8
<i>Разом за розділом 2</i>	<i>103</i>	<i>22</i>	<i>28</i>			<i>53</i>	<i>113</i>	<i>12</i>	<i>4</i>			<i>97</i>
Усього годин	150	32	48			70	150	18	6			126

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1.	Суспільно-географічне положення та адміністративно-територіальний устрій України	6	
2.	Населення України	8	1
3.	Природно-ресурсний потенціал України	6	1
4.	Агропромисловий комплекс України	6	1
5.	Промисловість України: електроенергетика, металургія	8	1
6.	Промисловість України: машинобудування, хімічна промисловість	8	1
7.	Транспорт. Зовнішньоекономічні зв'язки України	6	1
	<i>Разом</i>	<i>48</i>	<i>6</i>

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1.	Вивчення рис суспільно-географічного положення та особливостей адміністративно-територіального устрою України	5	9
2.	Опрацювання матеріалу за темою «Населення України», підготовка до практичної роботи	6	10
3.	Опрацювання матеріалу за темою «Природно-ресурсний потенціал	6	10

	України», підготовка до практичної роботи		
4.	Ознайомлення з історією розвитку господарського комплексу України	4	9
5.	Опрацювання матеріалу за темою «Сільське господарство. Харчова промисловість України», підготовка до практичної роботи	5	9
6.	Опрацювання матеріалу за темою «Паливна промисловість та електроенергетика України», підготовка до практичної роботи	5	9
7.	Опрацювання матеріалу за темою «Металургія України», підготовка до практичної роботи	5	9
8.	Опрацювання матеріалу за темою «Машинобудування України», підготовка до практичної роботи	5	9
9.	Опрацювання матеріалу за темою «Хімічна промисловість України», підготовка до практичної роботи	5	9
10.	Опрацювання матеріалу за темою «Лісова промисловість, промисловість будівельних матеріалів України»	5	9
11.	Опрацювання матеріалу за темою «Легка промисловість України»	4	8
12.	Опрацювання матеріалу за темою «Транспорт України», підготовка до практичної роботи	5	8
13.	Ознайомлення з особливостями зовнішньоекономічних зв'язків України, підготовка до практичної роботи	5	9
14.	Опрацювання матеріалу за темою «Третинний сектор економіки України: Туризм. Освіта. Наука. Культура. Охорона здоров'я»	5	9
	<i>Разом</i>	<i>70</i>	<i>126</i>

6. Індивідуальні завдання

Програмою не передбачені.

7. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемного викладу, частково-пошуковий, дослідницький.

Заняття проходять дистанційно на платформі Zoom.

8. Методи контролю

Усне експрес-опитування, виконання практичних робіт, контрольна робота, екзамен.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання													Екзамен	Сума
Розділ 1			Розділ 2							Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом		
T1	T2	T3	T4	T5	T6-7	T8-9	T10-11	T12-13	T14	15	-	60	40	100
6	7	6		6	7	7		6						

T1 – T14 – практичні роботи

Для допуску до складання підсумкового контролю (екзамену) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 20 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Практичні роботи № 1, 3, 4, 7 – 6 балів: *0 балів* – робота не виконана; *1-2 бали* – виконана частково, у тезовій формі, знання фрагментарні і поверхові; *3 бали* – завдання виконані частково, містять суттєві помилки, знання поверхові, висновки не аргументовані; *4-5 балів* – завдання виконані повністю, містять несуттєві недоліки, рівень знань достатній; *6 балів* – захист роботи на високому рівні.

Практичні роботи № 2, 5, 6 – 7 балів: *0 балів* – робота не виконана; *1-2 бали* – виконана частково, у тезовій формі, знання фрагментарні і поверхові; *3 бали* – завдання виконані частково, містять суттєві помилки, знання поверхові, висновки не аргументовані; *4-5 балів* – завдання виконані повністю, містять несуттєві недоліки, рівень знань достатній; *6-7 балів* – захист роботи на високому рівні.

Контрольна робота складається з системи завдань різного типу і рівня складності – 15 балів:

- тестові завдання: 10 завдань x 1 бал = 10 балів;
- питання, що передбачає відкриту відповідь – 5 балів:

0 балів – відповідь відсутня;

1 бал – відповідь містить уривчасті відомості, подано неправильну трактовку географічних процесів, студент припустився грубих помилок;

2-3 бали – відповідь неповна, містить суттєві помилки, не простежуються уміння пояснювати географічні процеси;

4 бали – відповідь повна, проте недостатньо аргументована;

5 балів – відповідь повна, логічно побудована, аргументована, продемонстровано глибокі знання і розуміння географічних процесів.

Екзамен складається з системи завдань різного типу і рівня складності – 40 балів:

- тестові завдання: 20 завдань x 1 бал = 20 балів;
- питання, що передбачають відкриті відповіді: 1 питання – 8 балів; 1 питання – 12 балів:

0 балів – відповідь відсутня;

1-2 (1-3) бали – відповідь містить уривчасті відомості, подано неправильну трактовку географічних процесів, студент припустився грубих помилок;

3-4 (4-6) балів – відповідь неповна, містить суттєві помилки, не простежуються уміння пояснювати географічні процеси;

5-6 (7-8) балів – відповідь повна, проте недостатньо аргументована;

7 (9-10) балів – відповідь повна, аргументована, продемонстровано глибокі знання і розуміння географічних процесів, можливе порушення логіки побудови відповіді, наявність кількох несуттєвих недоліків;

8 (11-12) балів – відповідь повна, логічно побудована, аргументована, продемонстровано глибокі знання і розуміння географічних процесів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90-100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

1. Барановський М.О. Економічна та соціальна географія України: реальний сектор економіки: навч. посіб. / Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин: Лисенко М.М., 2018.
2. Гасєвський Г.В., Кандиба Ю.І. Особливості функціонування сфери послуг у регіонах України // Регіон – 2018: суспільно-географічні аспекти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (м. Харків, 3 – 4 квітня 2018 р.) / Гол. ред. колегії Л.М. Нємець. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. – С. 53-58.
3. Голіков А.П. Економіка України / Голіков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. – К.: Знання, 2009.
4. Голіков А.П. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку / Голіков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. – Х.: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2005.
5. Гусєва Н., Кандиба Ю., Кобилін П. Трансформації зовнішньої торгівлі товарами України: реалії, проблеми, перспективи // Часопис соціально-економічної географії: міжрегіон. зб. наук. праць. – Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. – Вип. 26. – С. 55-75.
6. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демографічний аналіз / В.О. Джаман. – Чернівці: Рута, 2003.
7. Жук М.В. Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів України / Жук М.В., Круль В.П. – К.: Кондор, 2004.
8. Заставецька О.В. Географія населення України / О.В. Заставецька, Б.І. Заставецький, Д.В. Ткач. – Тернопіль: ТДПУ, 2003.
9. Кандиба Ю.І., Добровольська Н.В. Використання трудових ресурсів України (2012-2022 роки) // Сьомі Сумські наукові географічні читання: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (Суми, 14-16 жовтня 2022 р.) [Електронний ресурс] / СумДПУ імені А.С. Макаренка, Сумський відділ Українського географічного товариства; [упорядник Корнус А. О.]. Елект. текст. дані. Суми. 2022. 202 с. 1 електр. опт. диск (CD-R) С. 144-147. <https://pgf.sspu.edu.ua/nauka/konferentsii-naukovi>
<https://www.researchgate.net/project/Sumski-naukovi-geograficni-citanna>
10. Ліхван В. Визначення спеціалізації сільського господарства Харківської області / В. Ліхван, Н. Добровольська, Ю. Кандиба // Часопис соціально-економічної географії: міжрегіон. зб. наук. праць. – Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – Вип. 14 (1). – С. 97-102.
11. Мезенцев К.В. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: монографія / К.В. Мезенцев, Г.П. Підгрушний, Н.І. Мезенцева. – К.: ДП “Прінт Сервіс”, 2014. – 132 с.
12. Мезенцева Н.І. Економічна і соціальна географія України / Н.І. Мезенцева, К.В. Мезенцев: навчально-методичний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2010. – 239 с.
13. Нємець Л.М. Економічна і соціальна географія України: навчальний посібник / Л.М. Нємець, П.А. Вірченко, Ю.Ю. Сільченко. – Харків: ФОП Грицак С.Ю., 2014.
14. Нємець Л.М. Робочий зошит для практично-семінарських занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 11-е вид., перероблене / Нємець Л.М., Вірченко П.А. – Харків, 2018. – 116 с.
15. Підгрушний Г.П. Промисловість і регіональний розвиток: монографія / Г.П. Підгрушний. – Київ: Інститут географії НАН України, 2009. – 300 с.
16. Пістун М.Д. Сучасні проблеми регіонального розвитку України: навчальний посібник / М.Д. Пістун, А.Л. Мельничук. – 3-є вид., доп. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2013. – 290 с.
17. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку / [За ред. З.С. Варналія]. – К., 2005.
18. Руденко В.П. Довідник з географії ПРП України / В.П. Руденко. – К., 1998.
19. Семенов В.Ф. Регіональна економіка: Навчальний посібник / В.Ф. Семенов. – К.: МП Леся, 2008.

20. Статистичний щорічник України за 2023 рік: статистичний щорічник / [за редакцією О.Г. Осауленка]. – К., 2024.
21. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: підручник для студ. географ. спеціальностей вищих навч. закладів / О.Г. Топчієв – Одеса: Астропринт, 2009.
22. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навчальний посібник / О.Г. Топчієв – Одеса: Астропринт, 2005.
23. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
24. Шаблій О.І. Основи суспільної географії: підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.
25. Niemets, L., Kandyba, Y., Kobylin, P., Kucheriava H., Krainiukov, O. (2020). Food Security Problems in Ukraine. Proceedings of the 35th International Business Information Management Association Conference (IBIMA) (Seville, Spain 1-2 April, 2020). Editor Khalid S. Soliman. Seville, International Business Information Management Association (IBIMA), p. 4955-4963 (*Scopus, Web of Science*) (in English).
26. Niemets, L., Kostrikov, S., Husieva, N., Kandyba, Y., Niemets K., Kobylin P. (2019). The key features of the Ukrainian foreign commerce in the recent geopolitical realities. Proceedings of the 34th International Business Information Management Association Conference (IBIMA) (Madrid, Spain, 13-14 November, 2019). Editor Khalid S. Soliman. Madrid, International Business Information Management Association (IBIMA), p. 535-552 (*Scopus, Web of Science*) (in English).
27. Niemets L., Kostrikov S., Kandyba Yu., Dobrovolskaya N., Kobylin P., Kucheriava H. (2020). Features and problematic issues of the tourism development in Ukraine due to the coronavirus Covid-19 pandemic. Proceedings of the 36th International Business Information Management Association Conference (IBIMA) (Granada, Spain 4-5 November, 2020). Editor Khalid S. Soliman. Seville, International Business Information Management Association (IBIMA), p. 1799-1807 (*Scopus, Web of Science*) (in English).
28. Niemets L., Lohvynova M., Kandyba Yu., Klyuchko L., Krainiukov O. Transformation of the agrarian sphere of Ukraine: approaches to study // Часопис соціально-економічної географії: міжрегіон. зб. наук. праць. – Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. – Вип. 24. – С. 31-38.

Допоміжна література

1. Географічна енциклопедія України. – К. – У 3-х т. – 1989; 1990; 1993.
2. Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С. та ін. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. – К.: РВПС України, 1999. – 716 с.
3. Дністрянський М.С. Політична географія України. Навчальний посібник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 348 с.
4. Доценко А.І. Регіональне розселення в Україні: стан та прогноз / Доценко А.І., Зінич В.Т. та інші. – К., 2007.
5. Заставний Ф.Д. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної) / Ф.Д. Заставний. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006.
6. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій / За ред. Е.М. Лібанової. – К., 2006.
7. Паламарчук М.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії: посібник для викладачів економічних і географічних факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів / М.М. Паламарчук, О.М. Паламарчук. – К.: Знання, 1998.
8. Пістун М.Д. Регіональна політика в Україні: суспільно-географічний аспект / Пістун М.Д., Мезенцев К.В., Тьорло В.О. – К., 2004.
9. Стешенко В. Демографічні перспективи України до 2026 року / Стешенко В., Рудницький О., Хомра О., Стефановський А. – К., НАН України; Інститут економіки, 1999.
10. Трансформація структури господарства України / [За ред. Г.В. Балабанова, В.П. Нагірної, О.М. Нижник]. – К., 2003.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Економіка України. Політико-економічний журнал. – Режим доступу: <http://www.economukraine.com.ua/>
2. Державна служба зайнятості України. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>
3. Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Міністерство економіки України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
5. Міністерство розвитку громад та територій України. – Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua>